

**НАҚШИ ПЕШВОИ
МИЛЛАТ ЭМОМАЛӢ РАҲМОН
ДАР АМАЛӢ НАМУДАНИ
СИЁСАТИ ЗАБОН ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
РОЛЬ ЛИДЕРА НАЦИИ ЭМОМАЛИ
РАХМОНА В РЕАЛИЗАЦИИ ЯЗЫКОВОЙ
ПОЛИТИКИ В РЕСПУБЛИКЕ
ТАДЖИКИСТАН
THE ROLE OF THE LEADER OF THE
NATION EMOMALI RAHMAN IN THE
IMPLEMENTATION OF LANGUAGE
POLICY IN THE REPUBLIC OF
TAJIKISTAN**

Чамолов Сӯхроб Нуриддинович, унвонҷӯи
кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДҲБСТ
(Тоҷикистон, Хучанд)

Джамолов Сухроб Нуриддинович, соискатель
кафедры истории таджикского народа
ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)

Jamolov Suhrob Nuriddinovich, research worker of
the Tajik history department, Tajik state
university of Law, Business and Policy (Tajikistan,
Khujand), **E-mail:** jamolov_s@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: забон, таърихи забон, сиёсати забон, Эмомалӣ Раҳмон, забони адабиёт, илм, сиёсат, фарҳанг, матбуот, забони расмӣ-корғузори

Мақола саҳми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонро дар ҳифзу тақомули забони тоҷикӣ дар замони соҳибистиқлолӣ баррасӣ менамояд. Сайри иҷмолии таърихии тақомули забони тоҷикӣ анҷом ёфта, дар хусуси пойдории забони тоҷикӣ дар марҳилаҳои гуногуни таърих мулоҳиза баён мешавад. Қайд мешавад, ки тавассути сиёсати давлатии забон Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон барои тадқиқи таърихи забони тоҷикӣ кӯшиши намуда, китоби дуҷилдаи «Забони миллат – ҳасти миллат»-ро навишта, ҳамзамон барои таҳриру таҷдиди Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатӣ» ва қабули он замина мегузорад. Ҳамзамон, соли 2008-ро дар миқёси ҷумҳурӣ «Соли ғиромидошти забони тоҷикӣ» эълон намуда, барои татбиқи ҳамаҷонибаи забони давлатию меъёр дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ тадбирҳои амалӣ меандешад. Муаллиф ин ҷанбаи фаъолияти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро тадқиқ намуда, ба ин ҳулоса мерасад, ки ӯ барои эҳёи забони тоҷикӣ ва ҳифзи асолати он ба василаи асару мақолаҳо, гузоришу суханрониҳо ва Паёмҳои анъанавии худ хидматҳои мондагор намудааст.

Ключевые слова: язык, история языка, языковая политика, Эмомали Рахмон, язык литературы, наука, политика, культура, пресса, официальный делопроизводственный язык

Рассматривается вклад Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в сохранение и развитие таджикского языка в период независимости. Сделан исторический обзор развития таджикского языка, и высказано мнение об устойчивости таджикского языка на разных этапах истории. Отмечается, что посредством государственной языковой политики Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон сам попытался исследовать историю таджикского языка, написал двухтомную книгу «Язык нации – сущность нации», и именно в период независимости одновременно отредактирован и пересмотрен Закон Республики Таджикистан «О государственном языке», принятие которого закладывает основу для более глубоких исследований в области языка. При этом он объявил 2008 год «Годом чествования таджикского языка» в республиканском масштабе и принял практические меры по всестороннему внедрению государственного языка и стандартов во все сферы общественной жизни. Автор, исследуя этот аспект деятельности Президента Республики Таджикистан, пришел к выводу, что он через свои произведения, статьи, доклады, выступления и Послания прилагает неустанные усилия по возрождению таджикского языка и защите его самобытности.

Key words: language, history of language, language policy, Emomali Rahmon, language of literature, science, politics, culture, press, state language

The article is devoted to the study of historical excursion into the development of the Tajik language, and the author of the article for the first time reflects on the stability of the Tajik language at different stages of history. He draws attention to the main topic, the contribution of the Founder of peace and national harmony - the Leader of the nation, the President of the Republic of Tajikistan, respected Emomali Rahmon, in the preservation and improvement of the Tajik language during the period of independence. From the content of this article it follows that through the state language policy, the President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon himself tried to research the history of the Tajik language, wrote a two-volume book "The language of the nation - the essence of the nation", and it was during the period of independence that the Law of the Republic of Tajikistan "On the State Language"

was simultaneously edited and revised”, and its acceptance lays the foundation. At the same time, he declared 2008 the “Year of Honoring the Tajik Language” on a republican scale and took practical measures for the comprehensive implementation of the state language and standards in all spheres of public life. The author studied this aspect of the activities of the President of the Republic of Tajikistan and came to the conclusion that the Head of the new independent state, through his works, articles, reports, speeches and messages, is making tireless efforts to revive the Tajik language and protect its identity.

Аз рӯзи пайдоиши инсоният ва аз замони ташаккули таҳаввули халқу миллатҳои гуногуни олам то ба ин дам забонҳои асосии ҳувиати халқҳои давлатҳои ҷаҳон ба шумор меравад. Бидуни забони давлативу меъёр ва дорои қонуниятҳои мукаммали фонетикиву лексикӣ ва морфологиву синтаксисӣ, ва бе қоидаҳои татбиқшудаи таҷрибагардидаи сарфию нахви забони миллии ягон миллат вучуд дошта наметавонад. Забони давлатӣ, расмӣ ва меъёр дар ҳама давру замон забони адабиёт, илм, сиёсат, фарҳанг ва коргузори махсуб меёбад. Агар дар марҳалаҳои нахустини ташаккули худ забонҳо ҳамчун омилҳои муоширати оилаҳои ҷаҳон, гурӯҳҳои этникӣ ва қавму қabilaҳо ба қор меоманданд, бо рушди тафаккури башарият, таъсиси давлатҳои ҷаҳон ва фарҳангҳо забон ба унвони василаи робитаи ҳамбастагӣ ва гуфтугӯи тамаддуни оламшумул шинохта шуд. Забони форсии тоҷикӣ, ки яке аз забонҳои қадими олам доништа мешавад, тули садсолаҳо забони давлатии хонадонҳои империяҳои бузург, монанди Подшоҳии Бохтари қадим, Суғди қадим, Хоразми Бузург, Порсу давлати Мод, Ҳахоманишиён, Юнону Бохтар, Ашқониён, Кӯшониён, Сосониён, Тоҳириён, Саффоориён, Сомониён, Ғазнавиён, Салҷуқиён, Қарохониён, Хоразмшоҳиён, Темуриён, Шайбониён, Темуриёни Ҳинд ё Бобуриёни Ҳинд, Аштархониён, Манғитиён ва даҳҳо хонадонҳои сиёсии хурди Табаристон, Ғуристон, Оли Бӯя, Оли Зиёр, Оли Музаффар, Оли Микол ва ғайра ба шумор мерафт.

Забони тоҷикӣ забонест, ки тавассути он ҳазорон ҳазор китоб доир ба тиб, нучум, риёзиёт, хандаса, ҷуғрофия, табиёт, фалсафа, ҳикмат, мантиқ, таърих, адабиёт, санъат, сиёсат ва дигар соҳаҳои дониш аз ҷониби олимону донишмандон, ҳакимону файласуфон, шоирону нависандагон, фарҳангшиносону таърихнигорон, ҷуғрофидонону таърихнигорон ва сиёсатмадорону амирону вазирон таълиф шуда, ин мероси гаронмоя ҳамчун беҳтарин сарчашмаҳои ҳамаи рушди илму тамаддуни халқҳои гуногуни олам хидмат карда меояд.

Бо назардошти ҳамаи арзиши қимату волеи таърихӣ дар марҳалаи соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи расман аз ҷониби давлат пуштибонӣ, ҳимоят ва тақомули омӯзишу татбиқи забони давлатии тоҷикӣ ба миён гузошта шуда, дар сароғози ин ибтикорот Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қарор доранд. Ин сиёсатмадори фарзонаву дурандеш ханӯз соли 1992 дар минбари Иҷлосияи таърихии XVI Шӯрои Олии Тоҷикистон изҳор намуданд, ки тақдирӣ давлату миллат дар пойдориву бақои забон буда, дар навбати худ, тақиягоҳу ниғаҳони забон давлат аст [5].

Аз вазъи сиёсии кишварамон маълум буд, ки баробари нестии сар задани бӯҳрони сиёсӣ иқтисодӣ, хавфи аз байн рафтани давлати тозаистиклолии Тоҷикистон хатари аз миён рафтани забон ҳам пеш омадааст. Шояд ҳамаи ҳолатро ба инобат гирифта, адабиётшиносу забоншиносу номвар, академик Муҳаммадҷон Шакуров дар мақолаи худ таҳти унвони «Начоти мо аз давлати миллӣ» (25.06.1992) ба нашр расида буд, бо дили пурумед ба фардои дурахшони миллат гуфта буданд: «...мумкин аст шахсияти барҷастае пайдо шавад, ки умдатарин эҳтиҷоти миллиро амиқан дарк намуда, тибқи онҳо бо ҷиддияту қатъияти тамоми амал намояд ва давлати иқтисодӣ адолатбунёде барпо кунад. Он гоҳ миллат аз рӯи амалиёту назариёти вай манфиатҳои худро амиқтар дарк мекунад ва ўро дастгирӣ карда, бо ў идеали миллиро ҷомаи амал мепӯшонад...» [18].

Орзуву омили на танҳо зиёиёни кишвар, балки кулли сокинони мамлакат ҳамаи буд, ки давлату миллат ва забон раҳнамому саробоне ёбанд. Ба бахти халқу миллат аввалин Президенти бо тариқи раъйпурсии умумихалқӣ интихобшуда, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон роҳи бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявиро пеша карда, заминаҳои эҳёи оини давлатдорӣ ва шароити таҳкими забони давлатиро ба вучуд оварданд. Пешбурди сиёсати давлатӣ ва талош барои муаррифӣ қардани Тоҷикистон ҳамчун кишвари соҳибихтиёр ба ин натиҷаи судманд расонид, ки Президенти кишвар шарафи суҳанронӣ дар баландтарин минбарҳои ҷаҳонро дарёфта, паёми халқӣ тоҷикро бо забони тоҷикон ба ҷаҳониён расониданд. Аз ҷумла, нахустин маротиба Эмомалӣ Раҳмон аз номи Тоҷикистони соҳибихтиёр 29-уми сентябри соли 1993 аз минбари баланди Созмони Миллали Муттаҳид бо забони тоҷикӣ

оид ба даҳшатҳои чанги дохилӣ, баргардонидани гурезаҳо ва нақши Созмони Милали Муттаҳид дар ҳалли муноқишоти Тоҷикистон муфассал суханронӣ намуданд [17,с.5].

Ин суханронӣ боз маъноӣ онро дошт, ки забони Рӯдакию Фирдавсӣ, Синову Берунӣ, Носири Хусраву Умари Хайём, Саъдию Мавлоно, Ҳофизу Камол, Ҷомию Аҳмади Дониш, Айнию Турсунзода ва ҳазорон бузургмарди тоҷик пойдору устувор аст ва тоҷикон соҳиби забону фарҳанги ҷаҳонгир мебошанд.

Мавриди зикр аст, ки бо роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷумҳурӣ сиёсати забон ташаккул ёфт. Масъалаи забон ҳамеша ба як ҷузъи муҳимми давлатдорӣ табдил ёфта, барои пешбурди он силсилаи қонуну қарорҳо, барномаҳо андешида шуда, фаъолияти кумитаи алоҳида ва яқҷанд комиссияву гурӯҳии қориву назоратӣ ташкил карда шуданд. Масалан, соли 1995 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31-уми октябри Комиссияи татбиқи Қонуни забон дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис ёфт. 21-уми октябри соли 1997 Барномаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба тавсеа ва рушди забони давлатӣ ва забонҳои дигари қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид. 3-юми сентябри соли 1998 бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Имлои нави забони тоҷикӣ тасдиқ шуд.

Асосҳои таҳқиқи забони давлатӣ доимо мавриди тавачҷуҳи Роҳбари мамлакат қарор гирифта, пайваста дар суханронӣҳо, мулоқоту вохӯриҳо, мақолаву асарҳо ва Паёмҳои анъанавии ин Сарвари хирадманд омӯзиши минбаъдаи ин мавзӯи меҳварӣ баррасӣ мегардад. Чунончи, 20-уми март соли 2007 дар мулоқот бо зиёиёни кишвар пешниҳод намуданд, ки номгузори асили миллӣ эҳе гардида, «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва «Қомуси миллӣ» таҳия гарданд. Зеро ин тадбирҳо дар мисоли таҷдиди нашри луғату донишномаҳо барои баланд бардоштани ҳудодоҳӣ ва худшиносии миллӣ, таъмини ваҳдати миллӣ ва ҷомеаи демократӣ нақши ҳалқунанда доранд.

Президенти мамлакат 21-уми июли соли 2007 дар ҷамъомади бошукӯҳи идона ба истиқболи 18-умин солгарди мақоми давлатӣ пайдо кардани забони тоҷикӣ суханронӣ намуда, бурду боҳти амалишавии Қонуни забони давлатиро таҳлил карданд. Аз ҷумла, ёдрас гардид, ки маҳз забони тоҷикӣ, хосатан мақоми давлатиро гирифтани он моро беш аз пеш ба таҳкими истиқлолияти давлатӣ, худшиносиву ҳудодоҳӣ ва ифтихори миллӣ раҳнамун менамояд. Ба андешаи Эмомалӣ Раҳмон забони миллӣ муҳимтарин рамзи истиқлолияти сиёсӣ ва истиқлоли давлатӣ, омили воқеии эҳе ва тақомули забони миллӣ мебошад [7,с.38].

Роҳбарияти олии мамлакат талош бар он дорад, ки сиёсати давлатии забонро сол аз сол нерӯманду муассир гардонад. Тадбири дар соли 2008 ҷашн гирифтани 1150-солагии Одамушшуаро Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва ин солро соли гиромидошти забони тоҷикӣ эълон намудан раванди тақвияти татбиқи забонро бамаротиб қувват бахшид. Президенти мамлакат ба ин муносибат дар суханронии худ иброз намуданд: «Имрӯз замоне фаро расидааст, ки забони тоҷикӣ ҳамчун забони давлатӣ бояд ҷавобгӯи ниёзҳои ҷомеа ва даврони муосири муносибатҳои ҷамъиятӣ бошад ва тамоми таҳаввулотии сиёсӣву иқтисодӣ ва иҷтимоиву фарҳангии ҷомеаро дар худ инъикос намояд» [8].

Маҳз дар ҳамин ҷамъомад Эмомалӣ Раҳмон пешниҳод карданд, ки барои ҳифзи забон ва баланд бардоштани ҳисси ифтихору эҳтироми мардум ба забони модарии хеш, соли 2008 «Соли забони тоҷикӣ» эълон гардида, яқҷоя бо ҷашни 1150-солагии Одамушшуаро Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ таҷлил карда шавад [8].

Ин иқдомҳо боис шуданд, ки масъалаҳои ҳифзи миллат, ҳифзи истиқлоли фарҳангӣ, забони миллӣ ва бунёди маънавии ҳасти миллат аҳамият пайдо карданд.

Дастоварди дигаре, ки дар замони соҳибистиклолӣ ба сиёсати давлатии забон пайванд мегирад, ин таҷдиди Қонуни давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатӣ» мебошад. Ҳарчанд қонуне, ки 22-юми июли соли 1989 қабулгардида вазифаи таърихии хешро ба субут расонид, аммо дар замони соҳибистиклолӣ зарурати бозбиниву таҳрири муқаммали он ба миён омада буд. Аз ин рӯ, бо мақсади ба тақозои даврони Истиқлолияти давлатӣ мутобик намудани қонуни мазкур ин тадбир аз ҷониби Сарвари давлат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба миён гузошта шуд. Профессор А.Ҳасанзода дар мақолаи худ «Рукни асосии маънавиёти миллат» мундариҷа ва паҳлӯҳои асосии ду таҳрири ин қонунро баррасӣ намудааст [13].

Чи хеле ки гуфтем, Президенти кишвар зарурати қабули қонуни нави забонро ба миён гузошта, зарурати пешниҳоди лоиҳаи навро зарур доништа, ҳадаф ва мақсади қабули онро низ ба таври возеҳ нишон доданд: «Ин санади ҳуқуқӣ, ки дар замони шӯравӣ бо дарназардошти воқеияти сиёсии он давра таҳия шуда буд, имрӯз ба ниёзҳои ҷомеаи мо пурра ҷавобгӯ нест ва кайҳост, ки зарурати пешниҳоди лоиҳаи нави он ба миён омадааст...» [15].

Маҳз бо ташаббуси Сарвари давлатамон Қонуни нави Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми октябри соли 2009, №1395 ва дар асоси қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми октябри соли 2009, №687 қабул гардид. Қонуни мазкур аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон 5-уми октябри соли 2009, таҳти № 553 тасдиқ гаштааст.

Роҳбари давлат 4-уми октябри соли 2011 дар Театри давлатии академии опера ва балети ба номи Садриддин Айни ба истиқболи Рӯзи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон суҳан ронда, таъкид карданд, ки риояи қоидаю меъёрҳо ва имлои забони давлатӣ, баҳусус барои кормандони матбуоти даврӣ, радио, телевизион, массасаҳои таъбу нашр, омӯзгорону парасторони муассисаҳои таълимӣ ва томақтабӣ, падару модарон ҳатмист. Сарвари давлат бо зикри супоришҳои иҷрошудаи худ доир ба таҳияи «Барномаи рушди забони давлатии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2016», «Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ» ва «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ» дар назди сохторҳои масъули давлатӣ вазифаҳои нав гузошанд. Аз ҷумла, супориш доданд, ки барои нашри «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ» маблағи зарурӣ ҷудо карда шавад [4].

Дар ин ҷамъомади тантанавӣ дар мавриди фароҳам овардани шароит (ҳосатан дар деҳот) баҳри омӯзиши забонҳои хориҷӣ, пеш аз ҳама англисӣ русӣ дастуру супоришҳо дода шуд. Дар суҳанронии Сарвари давлат масъалаи номгузорӣ низ иброз гардид. Бар хилофи Қонун забони давлатӣ навишта шудани навиштаҷоти рекламаи ороиши берунӣ ва дигар лавҳаю овезаҳо алоҳида таъкид гардид. Дар баъзе муассисаву ташкилот, номи кӯчаҳо ва ғайра ҳолатҳои номгузорӣ ба забонҳои хориҷӣ ханӯз ҷой дошанд. Таъкид карда шуд, ки «номгузорӣ ба забонҳои хориҷӣ безҳтиромӣ ба арзишҳои миллий, истиқлолият ва худшиносии миллий мебошад». Аз ин лиҳоз ба масъулони Ҳокимияти давлати супориш дода шуд, ки сабти номгузори ташкилоту муассисаҳо ва соҳибкорони инфиродиро ба забони давлатӣ ба танзим дароранд. Номҳо бояд бо дарназардошти манфиатҳои милли кишвар ҷавобгӯи меъёрҳо ва муқаррароти қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон бошанд. Дар мавриди ба роҳ мондани омӯзиши илми номҳои ҷуғрофӣ кишварамон назди Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаҳои мушаххас гузошта шуд.

Ҳангоми вохӯрӣ бо зиёиёни кишвар соли 2018 муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид карданд, ки дар Тоҷикистон қонунан номи забони давлатӣ «забони тоҷикӣ» эълон шудааст. «Мо бояд мафҳумҳои «миллати тоҷик», «забони тоҷикӣ», «таърихи тоҷикон», «фарҳанги тоҷикӣ» ва «адабиёти тоҷикӣ» – ро баробари номи муқаддаси Тоҷикистон, модари хеш ва мисли ҷони худ дӯст дорем ва онҳоро бо ифтихор ба забон оварем» [6].

Аз гуфтаҳои боло хулоса кардан мумкин аст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ташаббускори раванди сиёсӣ фарҳангӣ дар масоили забон Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон ба шумор мераванд. Моҳият ва муҳимтарин масъалаҳои сиёсати забон дар гузориш ва баромадҳои Сарвари давлат, аз ҷумла китобҳои «Тоҷикон дар оинаи таърих», «Нигоҳе ба таърих ва тамаддуни ориёӣ», «Ориёӣҳо ва шинохти тамаддуни ориёӣ» ва «Забони миллат – ҳастии миллат» (ҷилдҳои 1 ва 2) иброз гаштаанд.

Асари бунёдии Сарвари давлат «Забони миллат – ҳастии миллат» тадқиқоти марҳилавӣ гардид, ки ба бисёр муаммоҳои баҳснок ва ҳалталаби амалқарди забони тоҷикӣ ва таърихи таҳаввули он рӯшанӣ андохт [1].

Бояд қайд намуд, ки мавқеи устувори Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бобати сарпарастӣ аз забони давлатӣ ва роҳнамоӣ дар рушду густариши он, пеш аз ҳама, дар таълифоти эшон возеҳу равшан ифода ёфтаанд. Ҳосатан, китоби Эмомалӣ Раҳмон «Забони миллат – ҳастии миллат»-ро метавон марҳалаи тозаи хидмат дар соҳаи забон шуморид. Муаллиф дар асоси таҳлили зиёда аз чаҳорсад сарчашмаи илми ватаниву хориҷӣ кӯшидааст, ки ба печидатарин масъалаҳои баҳсноки давраҳои қадим ва миёнаи забони тоҷикӣ равшанӣ андозад. Аз он ҷумла, андешаҳои мухталиф оид ба даврандигарии таърихи забони тоҷикӣ, ташреҳи забонҳои ҳиндуаврупӣ, ҳиндуэронӣ, умумиэронӣ ва мафҳумҳои «ориёӣ» дар ин росто, муқолаҳои афкор дар хусуси истилоҳи «тоҷик» ва шарҳи сарҳадҳои он, мақоми забони тоҷикӣ чун забони байналмилаӣ, тамоюли таъсирпазирии забонҳо ба ҳамдигар ва монанди инҳо барои доираи васеи мутолиақунандагон, баҳусус забоншиносон чун маводи мӯътамад хидмат менамояд [11].

Бояд зикр намуд, ки Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар китоби худ «Забони миллат – ҳастии миллат» ба хусну қубҳи забон таваҷҷӯҳ намуда, баъзе вожаҳои бостониро бо

калимаву ибораҳои мавриди истифодаи имрӯза муқоиса намудаанд ва пайванди ин ду марҳиларо нишон додаанд. Аз ҷумла иброн мегардад, ки ниёғони мо барои рушди забон фидокорӣ намуда, осори гаронбаҳое ба мо гузоштаанд. Дар давраи Ҳахоманишиҳо, Кӯшонӣён, Сосониён, Саффорӣён, баҳусус Сомониён забон ғаниманд гардида, дар тамои қаламраи ин кишварҳо густариш ёфта буд. Ба таъкиди Пешвои миллат, забони мо тӯли таърих ҳамеша пайвандгар ва омили ваҳдати мардуми ориётабор ва ҳатто қавмҳои дигар буд.

Дар китоб таъкид мешавад, ки барои дарки бештари моҳияти забон ҷиҳати рушди фарҳангу адаби халқ фаъолияти илмию адабии шахсиятҳои маъруфи садаҳои ҳашт ва баъд мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Қайд мегардад, ки барои омӯзиши фарҳанг, таърих, адаб ва дигар соҳаҳои илм забон бояд сарчашмаи муҳим бошад [3].

Асари мазкур баробари инъикоси таърихи ҳифзи Ватан ва муқаддасоти миллимон аз ҷониби ниёгон, шебу фарозҳои он дар масири зуҳуру густариш ва зарфияти фароҳу фарогири забони тоҷикӣ саршори муҳаббати самимии муаллиф ба забон ва соҳибони он мебошад. Муаллиф таъкид намудаанд, ки танҳо забон аст, ки дар ҳама давру замон таърихи воқеӣ ва ростини миллатро дар ҳофизаи худ нигоҳ медорад. Асари мазкур бузургтарин сарчашмаҳои таърихӣ тамаддуни тоҷиконро фаро мегирад ва бо асоснокӣ илмӣ исбот карда шудааст, ки замоне истифодаи ин ё он забон дар ягон соҳа ё ришта маҳдуд мешавад, ҳамон дам ин вазъият дар тақомули он таъсир расонда, дар ҳамон ришта ҷойи онро забони дигар ишғол менамояд. Бинобар ин Сарвари давлат пайваста омӯзиши дурри гаронбаҳои миллатро бо ин забони ноб таъкид дошта, риояи меъёр ва поку бегазанд маҳфуз доштани забони давлатиро вазифаи ҷонии шаҳрванди баору номус меҳисобанд ва бегазанд ба дасти насли оянда ба мерос мондани ин арзиши миллиро таъкид медоранд. Интиқоли таҷриба ва донишҳои ниёгонро ба воситаи забон асоси бақои миллат, рушду тақомули ҷомеа, илму фарҳанг ва маориф ҳисобида, Сарвари давлат зикр мекунад: «Умри миллат ба умри забон вобаста аст» [12].

Интишори китоби «Забони миллат – ҳастии миллат»-и Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон сайри таърихӣ забони тоҷикиро аз давраҳои қадим то ибтидои асри ХХ дар бар гирифта, бори дигар собит сохт, ки Пешвои миллат нисбат ба забони модариямон тавачҷуҳ намуда, барои тақомул ва рушди он тадбирҳои саривақтӣ ва зарурӣ меандешанд.

Бояд тазаққур дод, ки китоби «Забони миллат – ҳастии миллат» таҳлили бунёдии масъалаҳои марбут ба забон, таърих ва фарҳанги тоҷик, ҳастӣ ва ҳувияти миллати тоҷик мебошад. Он сухани наву тозае дар забоншиносии тоҷик, таҷрибаи сиёсати забон ва рушду устувории ҳувияти миллӣ ба шумор рафта, ҷавобан ба гузориши масоили мубрами таърихи забон, ҷанбаҳои печидаи сиёсати забонӣ дар даврони истиқлолият ва барои муайян намудани ояндаи инкишофи тараққии забон ва фарҳанги миллии тоҷик бахшида шудааст.

Ба ақидаи забоншинос А. Ҳасанов нашри китоби Эмомалӣ Раҳмон «Забони миллат – ҳастии миллат»-ро руҳдоди муҳими илмӣ дар забоншиносӣ ва ҳам тоҷикшиносӣ маънидод намуд. Ӯ иброн мегардад, ки «таълифи осори таҳқиқӣ доир ба гузаштаи дур ва наздики забони тоҷикӣ дар давраи кунунӣ яке аз масоили мубрам ва меҳварии забоншиносии тоҷик ба шумор меравад» [14,с.5], зеро ин амал имкон медиҳад, ки манзараи имрӯзаи забон бо ҳама имконият ва иқтидор назди хонанда рӯнамо шавад. Ба андешаи муаллиф, асари «Забони миллат – ҳастии миллат» «таърихи беш аз шашҳазорсолаи забони модариямонро ба таври аҳсант инъикос намудааст» [14,с.29] ва дар роҳи шиноختи таърихи пурғановати забони тоҷикӣ «вазифаи роҳнамои ҳубу судмандро иҷро хоҳад кард» [14,с.29].

Эмомалӣ Раҳмон забони модариро аз далелҳои муътамад ва дастоварди тамаддуни мардуми тоҷик эълон доштаанд. Таъкид мекунад, ки «Ҳар гоҳе дар бораи арзишҳои миллӣ сухан меронем, бузургтарин сарвати бебаҳои халқи худ – забони модариямон – забони тоҷикиро бояд ҳамеша дар ёд дошта бошем» [10,с.121]. Гузашта аз ин умумияти забонии миллати тоҷикро аз омилҳои аслии таъминкунондаи амнияти давлатдорӣ миллӣ ҳисобидаанд. Мантиқи қавии ақидаи Пешвои миллат, ки забонро ҳамчун ҷавҳари ҳастӣ ва нишонаи қадимӣ будани фарҳанги мардуми тоҷик ном мебаранд, зарурияти ҳифз кардани ин асолати таърихӣ ва дар маҷмӯъ, андешаи миллиро дар мадди назар доранд [19].

Дар суханронииашон Президенти кишварамон бахшида ба 14-умин солгарди Истиқлоли давлатии Тоҷикистон барҳақ қайд намудаанд: «Забони зиндаи тоҷикии форсии дарӣ идомаи таърихӣ ҳамон забонест, ки бо он «Авасто»-ро навиштаанд, ҳамон забонест, ки «Ҳудойномак»-у «Таърихи мулуки Аҷам»-ро навиштаанд, ҳамон забонест, ки бо тақомулу таҳаввулаш дар даврони ислом «Шоҳнома»-ву «Маснавии маънавий»-ро навиштаанд, ҳамон забонест, ки дар ҷомеаи Шӯравӣ ба ҳар навъе аз бӯҳрони фарҳангӣ худро ба саломат то

истиклолияти фарҳангиву сиёсӣ расонд ва ҳатто тавонист давоми сарнавишти соҳибашро ба қалами Айниву Турсунзода ва Аллома Ғафуров бинависад» [2].

Ба туфайли ташаббус ва кӯшишҳои пайгиронаи Пешвои миллат дар як муддати кӯтоҳ дар фаҳмиши моҳият ва корбурди забони милли нуктаи назар ва таҷрибаи ғаноманди амалӣ ба даст омад, ки аз он дар маҷмӯъ сиёсати забон пайдо гашт [1].

Ба нақш ва ҷойгоҳи Сарвари давлатамон Эмомалӣ Раҳмон дар рушду пойдории забони модариамон олимону сиёсатмадорон баҳо додаанд. Чунончӣ, профессор Ғ. Ҷӯраев қайд мекунад, ки: «ба назарам, бахти миллати тоҷик дар масъалаи забон аз ҳама бештар дар замони истиқлолият баландӣ кард, зеро сарнавишт барои вай дар симои сиёсатмадори абаркудрат Эмомалӣ Раҳмон сарвареро ато намуд, ки масъалаи забонро як рӯки муҳимтарини сиёсати фарҳангии худ қарор додааст» [16].

Оид ба фаъолияти нақши меҳвари Эмомалӣ Раҳмон дар самти амалӣ намудани сиёсати забон Муҳаммадҷон Шақурии Бухорӣ таъкид намудааст: «Суханҳои олие, ки Эмомалӣ Раҳмон дар бораи забони модарӣ ва бузургдошти он гуфт, ман дар умри дарозам аз ҳеҷ сарвари Тоҷикистон нашунида будам. Шак нест, ки миллати тоҷик дар роҳи худшиносӣ аз Эмомалӣ Раҳмон миннатдор хоҳад буд» [9].

Сиёсатшинос С. Ятимов дар ин маврид таъкид мекунад: «Пешвои миллат омилҳои аслии нигоҳ доштан ва неруманд гардонидани забони тоҷикиро дар принцип ва аломатҳои субъективӣ дар фазои объективӣ, аксиденталӣ ва пешгӯинашаванда ба хоҳири таъмини манфиатҳои милли ва ниёзҳои ҷамъиятӣ мебинанд» [19].

Бо фармони Президенти мамлакат Соли бузургдошти забони тоҷикӣ эълон гардидани соли 2008, қабули Қонун «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», таъсис шудани Кумитаи забон ва истилоҳот дар назди Ҳукумати мамлакат, «Рӯзи забони тоҷикӣ», таҳия ва қабули Барномаҳои рушди забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, арзи вучуд намудани маҷаллаи илмӣ «Забоншиносӣ», нашриҳои милли эълон гардидани маҷаллаи муътабари адабии кишвар «Садои Шарк», дар маркази диққати ҳамешагии ҳеш қарор додани иҷрои муқаррароти Қонуни забон, ҳамгунсозии истилоҳоти соҳаҳои гуногун, риояи меъёрҳои забони давлатӣ ва дар маҷмӯъ, татбиқи сиёсати давлатии забон нишонаи ғамхорӣ ва пуштибонии Сарвари давлат баҳри рушду тақомути забон мебошанд [7,с.44-45].

Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон мунтазам дар ҳар суҳанрониҳо забону адабиётро ба сифати сарчашмаи муҳими худшиносӣ муайян намуда, ҳамаҷониба омӯхтани осори ниёгон, ва баҳра бардоштан аз афкори файласуфон ва ҳақимонро вазифаи ҳар шахс меҳисобанд. Насли ҷавонро ба мутолиаи осори адибони муосир ҳидоят мекунанд. Бар замми ин амалан барои ба хонандагон дастрас намудани осори шоирону нависандагон тадбирҳои меандешанд. Ба адибони кишвар баҳри ҷопи асарҳои пайваста кӯмаку ғамхорӣ менамоянд. Сол то сол ба ин мақсад аз фонди захираи Президент маблағҳои зиёд ҷудо мегарданд. Дар тайи солҳои гузашта бо маблағҳои ҷудогардида аз ҳисоби бҷети давлат ва фонди эҳтиёти Президент, ки даҳҳо миллион сомониро ташкил медиҳанд, китобҳои илмӣ, ахлоқӣ ва асарҳои гаронбаҳои таърихӣ, ки садсолаҳои дароз дар ғӯшаи фаромӯшӣ монда буданд, ҷоп ва дастраси мардуми кишвар гардонидани шуданд [7,с.57].

Президент Эмомалӣ Раҳмон масъалаи ба забони илм табдил додани забони тоҷикиро яке аз масъалаҳои муҳими инкишофи забони модарӣ ҳисоб кардаанд. Сарвари давлат дар ин замина роҷеъ ба маъалаи истилоҳот ва махсусан таҳияи истилоҳоти илмӣ, ки барои ба забони илм табдил ёфтани забони модарии мо аҳамияти аввалиндараҷа дорад ва аз масъалаҳои ҳалталаб барои ҷомеаи мо ба шумор меравад, дастур медиҳанд, ки барои ҳарчи зудтар ба ҳадаф расидан – аз олимони ботаҷрибаи соҳаҳои гуногун гирифта, то корманди одӣ –дар ин кори муҳим саҳм гиранд [7,с.60].

Президенти кишвар пайваста нақши мактабу маорифро дар рушди забон арзёбӣ намуда, таъкид мекунанд, ки таҳия ва ҳамгунсозии истилоҳоти забон, таҳияи китобҳои дарсӣ, вожаномаву фарҳангҳои истилоҳии соҳавӣ, маводи таълимӣ ва дигар васоити омӯзишии марбута бояд ҳатман аз ташҳиси забоншиносӣ гузаранд ва фақат баъд аз он ба ҷоп тавсия шаванд [7,с.78].

Дар ин ҷо ҳамин нуктаро қайд намудан зарур аст, ки масъалаи забон аз диди Президент на фақат падидаи фарҳангист, балки он дар навбати аввал масъалаи муҳими сиёсӣ давлатист. Бинобар он дар ҳалли масъалаҳои забон, пеш аз ҳама, давлат манфиатдор аст, чунки мафҳумҳои миллат ва давлату забон тавъаманд мебошанд.

Натиҷаи ин сиёсат аз он иборат аст, ки ба шарофати иқдомҳои пайдарпайи Сарвари давлат дар ин замина забони модарӣ ҷойгоҳи аслии худро дар миёни ҳама қишрҳои ҷомеа, дар ҳамаи мактабу коллеҷҳо ва донишгоҳу донишқадаҳо, дар тамоми идораву вазоратхонаҳо ва корхонаву муассисаҳо пайдо намуд ва дар мақоми шоистаи худ ҷой гирифт. Дар натиҷаи чунин сиёсат тадриҷан сатҳи забондонии аҳли ҷомеа боло рафта, забони матбуот ва дигар воситаи ахбори омма беҳтар ва симои лавҳу овезаҳои шаҳру деҳот ба кулли дигаргун шуд.

Ҳамин тавр, маҳз, бо талошҳои абармарди сиёсату хирад, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон забони миллии мо дар ҷомеа вусъати азим пайдо кард, ҳуқуқҳои поймолшудаи он барқарор шуд, барои нашъунамо ва ривочи забони модарӣ шароитҳои муносиби сиёсиву маъмурий ва маънавий муҳайё гардид. Ғамхориҳои муҳаббатомези Пешвои миллат буд, ки забони тоҷикӣ аз муҳити хонавода ва муҳовараю муоширати урфӣ берун омад ва он аз ҷаласаю маҳфилҳои ватанӣ сар карда, то анҷуману ҳамоишҳои байналмилалӣ мавриди истифода қарор гирифт. Пешвои илму фарҳангпарвари миллат Эмомалӣ Раҳмон соли 2016 чилди аввал ва соли 2020 чиди дуввуми китоби илмию тадқиқотиро таҳти унвони «Забони миллат – ҳастии миллат» таълиф ва нашр намуданд. Ин асар ҳамчун дурдонаи дурахшони худшиносию ватандӯстӣ ҷону вучуди сокинони кишварро мунаввар сохта, барои дар руҳияи баланди дӯст доштани забони модарӣ ба камол расонидани наврасону ҷавонон хизмати шоиста менамояд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Абдуқодиров, А. Забон: Асолати онро хифз бояд кард/ А.Абдуқодиров// Ҷумҳурият. -2017.-25-уми сентябр
2. Аз суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Ш.Раҳмонов ба муносибати Рӯзи Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон, Душанбе, 8-уми сентябри соли 2005.
3. Арабзода, Ф.Ҳ. Ҳомии забон: дар бораи талошҳои Эмомалӣ Раҳмон дар роҳи хифз ва гиромидошти забони тоҷикӣ/Ф.Ҳ.Арабзода// Ҷумҳурият.-2020.- 27-уми май.
4. Ба забони давлатӣ арҷ гузorem // Ҷумҳурият.-2011.-4-уми октябр .
5. Буриева, Ш. Рушди забони давлатӣ – омили ҳастии миллат/ Ш.Буриева// Садои мардум.-2021.-14-уми январ
6. Мерганов, Д. Вақте тоҷикӣ будани забонро ор медонанд.../ Д.Мерганов//Садои мардум.-2018.-4-уми август
7. Сайидзода, З.Ш. Истиқлоли давлатӣ ва гиромидошти забони модарӣ.Нашри дуҷуми такмилёфта/З.Ш.Сайидзода. – Душанбе: ҶДММ «Контраст», 2013. – С.44-45.
8. Соли 2008 – Соли бузургдошти забони тоҷикӣ (Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи забони тоҷикӣ, шаҳри Душанбе, 21-уми июли соли 2007)// Ҷумҳурият.- 2007.-24-уми июл
9. Султон, Мирзо Ҳасан. Нақши пешвои миллат дар рушди забони давлатӣ // Ҷумҳурият.-2017.-22-юми ноябр
10. Суҳанҳои ҳикматомӯзи Президенти Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе: ҶДММ «Контраст», 2017. –С.121.
11. Ташаққули сиёсати давлатии забон – дастоварди Истиқлолият// Тирози ҷаҳон.-2018.- 3-юми октябр.
12. Ҳақимова, Б. Самарайи сиёсати забонгустарӣ дар замони соҳибистиклолӣ /Б.Ҳақимова// Тирози ҷаҳон.-2021.-2-юми октябр.
13. Ҳасанзода, А. Рукни асосии маънавияти миллат/ А.Ҳасанзода // Ҳақиқати Суғд.-2019.-17-уми сентябр
14. Ҳасанов, А. Таҳаввули таърихи вожаҳои тоҷикӣ/А.Ҳасанов.–Хучанд: Ношир, 2017. –С.5.
15. Ҷомеа ва рисолати зиёӣ. Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо зиёиёни кишвар //Ҷумҳурият.-2009.-21-уми март
16. Ҷӯраев, Ф. Нақши шахсиятҳои сиёсӣ дар рушди забон (22-юми июл – Рӯзи забони тоҷикӣ)/Ф. Ҷӯраев//Ҷумҳурият.-2008.-22-июл.
17. Шарипов, А. Эмомалӣ Раҳмонов – наҷотбахши миллат (Сиёсати дохилӣ ва хориҷии Президенти Тоҷикистон дар солҳои 1992 - 1995). -Китоби 1/А.Шарипов,С.Фаттоев.- Душанбе:Деваштич, 2006. –С. 5.
18. Шукуров,М.Наҷоти мо аз давлати миллист/М.Шукуров //Адабиёт ва санъат.-1992.-25-уми июн.
19. Ятимов,С. Масъалаҳои забоншиносии миллӣ дар таълимоти Пешвои миллат /С.Ятимов//Адабиёт ва санъат.-2020.-22-юми октябр.

REFERENCES:

1. Abdukadirov, A. Language: its originality should be protected/ A. Abdukadirov// Republic. -2017.- September 25
2. From the speech of the President of the Republic of Tajikistan E. Sh. Rahmonov on the occasion of the State Independence Day of Tajikistan, Dushanbe, September 8, 2005.
3. Arabzoda, F.H. Protecting the language: about Emomali Rahman's efforts to protect and honor the Tajik language/F.H.Arabzoda// Republic.-2020.- May 27.
4. Let's pay tribute to the state language // Jumhuriyat.-2011.-October 4.
5. Buriyeva, Sh. The development of the state language is a factor of the nation's existence/ Sh. Buriyeva// Voice of the people.-2021.-January 14
6. Merganov, D. They know the language when it is Tajik.../ D. Merganov//Voice of the people.-2018.- August 4
7. Sayidzoda, Z. Sh. State independence and respect for the mother tongue. The second improved edition / Z. Sh. Sayidzoda. - Dushanbe: JDMM "Contrast", 2013. - P.44-45.
8. 2008 - The year of honoring the Tajik language (Speech of the President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahman on the occasion of the Day of the Tajik Language, Dushanbe, July 21, 2007)// Jumhuriyat.- 2007.-July 24
9. Sultan, Mirza Hasan. The role of the leader of the nation in the development of the state language // Republic. - November 22, 2017
10. Wise words of the President of Tajikistan, Founder of peace and national unity - Leader of the nation Emomali Rahman. - Dushanbe: JDMM "Contrast", 2017. - P.121.
11. Formation of the state language policy - the achievement of Independence // Tirozi jahan.-2018.- October 3.
12. Hakimova, B. The effect of language policy in the time of independence /B. Hakimova// Tirozi jahan.-2021.-October 2.
- 13.Hasanzoda, A. The main pillar of the spirituality of the nation/ A.Hasanzoda // Haqiqati Sughd.- 2019.-September 17
- 14.Hasanov,A. Evolution of the history of Tajik words/A. Khasanov. - Khujand: Publisher, 2017. - P.5.
- 15.Society and intellectual mission. The speech of the President of the Republic of Tajikistan, Emomali Rahman, at the meeting with the intellectuals of the country // Jumhuriyat.-2009.-March 21
- 16.Juraev, G. The role of political figures in the development of the language (July 22 - Tajik Language Day)/G.Jhuraev//Jumhuriyat.-2008.-July 22.
- 17.Sharipov, A. Emomali Rahmonov - savior of the nation (Internal and foreign policy of the President of Tajikistan in 1992-1995). - Book 1/A. Sharipov, S. Fattoev. - Dushanbe: Devashtich, 2006. -P. 5.
- 18.Shukurov,M.Our salvation is from the national state/M.Shukurov//Literature and art.-1992.-June 25.
- 19.Yatimov, S. Issues of national linguistics in the teachings of the Leader of the Nation/S.Yatimov//Literature and art.-2020.-October 22.